

Objektivitetskravet sett i lys av politiets etterforskning mot Fritz Moen

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2018

Kand.nr : 932

Antall ord: 6560

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	3
1.1	Formålet med oppgaven.....	3
1.2	Problemstilling.....	4
1.3	Begrepsavklaring og avgrensning.....	4
1.3.1	Etterforskning	4
1.3.2	Mistenkt.....	5
1.3.3	Objektivitet	5
1.3.4	Fritz Moen-saken	6
2.0	Metode	6
2.1	Valg av metode.....	6
2.2	Forforståelse	7
2.3	Litteratursøk og kildekritikk.....	8
3.0	Teori og drøfting.....	9
3.1	Straffeprosesslovens krav til objektivitet i politiets etterforskning	9
3.2	Uskyldspresumsjonen	10
3.3	Objektivitet i politiets etterforskning og samfunnsvitenskapelig forskning	10
3.4	Avhørene av Fritz Moen sett i lys av objektivitetsprinsippet.....	13
3.4.1	Kognitive forenklingsstrategier	13
3.4.2	Omstendigheter rundt og i avhørene	15
3.4.3	Objektivitetskravet ved ulik grad av mistanke	16
3.5	Kunnskapsbasert etterforskning.....	17
4.0	Avslutning.....	19
5.0	Litteraturliste	20
6.0	Selvvalgt pensum.....	22

1.0 Innledning

«Jeg vil framføre en uforbeholden unnskyldning og beklagelse overfor Fritz Moen og dem som kjente ham og sto ham nær, for den urett han ble utsatt for. (...) Så mye lidelse og urett som Fritz Moen ble utsatt for, finnes det ingen tilgivelse for. Dette må unngås for framtida» (NRK, 2008).

Dette uttalte tidligere justisminister Knut Storberget under et arrangement på Conrad Svendsen senter våren 2008. Unnskyldningen kom to år etter frifinnelsen av Fritz Moen for det siste av de to drapene han tidligere var blitt dømt for. Han ble offer for dobbelt justismord, som kan defineres som å bli rettskraftig dømt for handlinger man ikke har gjort (Elden, 2017). For å hindre nye tragedier i det norske rettsapparatet oppnevnte Storberget et utvalg for å granske straffesakene mot Moen. Arbeidet resulterte i en rapport som rettet krass kritikk mot rettsvesenet og konkluderte blant annet med at politi og påtalemyndigheten må etterleve objektivitetsprinsippet (NOU 2007:7, s. 321).

Plikten politi- og påtalemyndigheten har til å føre en objektiv etterforskning er grunnleggende i norsk strafferett (NOU 2007:7, s. 94-95) og lovfestet i straffeprosessloven. Hvis en bestemt person er mistenkt i en sak skal etterforskningen klarlegge hva som taler mot ham og det som taler til fordel for ham (straffeprosessloven, 1981, § 226). Likevel er rapporten klar på at prinsippet ikke alltid etterleves og at det er mange forhold som utfordrer det. Flere av disse kommer som et resultat av hvordan menneskets hjerne fungerer, som gjør problemstillingene relevante også i dag.

1.1 Formålet med oppgaven

Etter praksisåret mitt har jeg innsett at jeg i avhør tenkte mindre enn jeg burde over objektivitetsplikten som etterforsker. Jeg forsøkte å sette opp en god disposisjon og tenkte på min spørsmålsstilling i tråd med avhørsmodellen vi ble drillet i førsteåret på Politihøgskolen. Dette er likevel ikke nok. En typisk feil jeg har vedkjent er at jeg på forhånd låste meg til en mulig forklaring ut i fra saksdokumentene og lette etter momenter som bekreftet dette synet. Et slikt tunnelsyn og bekreftelsesfeller er to psykologiske krefter Rachlew (2009) peker ut i sin doktoravhandling om justisfeil i politiets etterforskning. I kurante saker vil som regel dette ikke være et problem, men i uklare saker kan det føre til justismord. Et eksempel er som nevnt straffesakene mot Fritz Moen, som jeg vil bruke som et grunnlag for å drøfte

objektivitetskravet i straffeprosessloven. Etter å ha drøftet hva objektivitetskravet faktisk innebærer, vil jeg ta for meg eksempler fra etterforskningen mot Fritz Moen hvor objektivitetsplikten ble utfordret. Jeg vil se på politiets etterforskning som en helhet, men ha et ekstra fokus på avhørene av Fritz Moen. Til slutt vil jeg drøfte hypotesetesting som en måte å ivareta objektivitetskravet på.

1.2 Problemstilling

Hvordan utfordrer etterforskning mot en mistenkt person objektivitetskravet i straffeprosessloven, her eksemplifisert med straffesakene mot Fritz Moen?

1.3 Begrepsavklaring og avgrensning

1.3.1 Etterforskning

Politiloven (1995, § 2 nr. 2) sier at en av oppgavene til politiet er å avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold. For å utføre denne oppgaven benytter politiet seg av etterforskning, som de både har ansvaret for å iverksette og utføre (straffeprosessloven, 1981, § 225). Etterforskning er undersøkelsene politi og påtalemyndighet utfører for å avdekke om et straffbart forhold er begått eller skal begås. Det innebærer også å belyse saken slik at påtalemyndigheten kan ta en avgjørelse i saken. Det kan blant annet være å ta ut tiltale, utstede forelegg eller henlegge. Hvis saken går til retten, skal også etterforskningen forberede sakens behandling i retten (Riksadvokaten, 1999, s. 2). Etterforskning deles tradisjonelt inn i teknisk og taktisk etterforskning. Teknisk etterforskning innhenter og undersøker kriminaltekniske spor, som taktisk etterforskning setter i sammenheng med andre opplysninger i saken (PHS, u.å). Av metodene innenfor taktisk etterforskning finner vi blant annet avhør.

Avhør er den mest benyttede etterforskningsmetoden til politiet, og som regel utgjør avhørene de mest sentrale bevisene i straffesakene (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 7). Det er spesielt tre momenter som skiller avhøret fra en vanlig samtale. For det første sier man at avhør er en formalisert samtale ved at avhørte opplyses om rettigheter og plikter, som varierer ut i fra statusen til avhørte og andre saksforhold. For det andre følger avhøret en spesiell metodikk i motsetning til en vanlig samtale. For det tredje er formålet forskjellig ved at

avhører skal samle inn mest mulig relevant, pålitelig og nøyaktig informasjon fra avhørte, som også innebærer en gjensidig informasjonsutveksling (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 192). En vanlig samtale vil som regel basere seg på kort og gjensidig informasjonsutveksling.

1.3.2 Mistenkt

I avhør hos politiet får man status som fornærmet, vitne, mistenkt eller siktet, som regulerer hvilke rettigheter og plikter vedkommende skal informeres om. Underveis i avhøret og etterforskningen kan statusen forandre seg ut i fra sakens forløp. For eksempel kan et vitne i avhør si at han var med på å utføre tyveriet, som endrer statusen til mistenkt og med det informeres om nye rettigheter og plikter. I oppgaven vil jeg avgrense til å skrive om mistenkte. Straffeprosessloven har ingen definisjon for når en person er mistenkt. Fredriksen (2013, s. 66) skriver imidlertid at en person må ansees som mistenkt hvis det foreligger opplysninger i saken som peker ut vedkommende som en mulig gjerningsperson, slik at etterforskningen eller deler av etterforskningen vil rette seg mot personen. Det er denne forståelsen som benyttes i oppgaven. Enkelt sagt kan man si at de forskjellige statusene som indikerer mistanke (mistenkt, siktet, tiltalt og dømt) sier noe om graden av mistanke man har mot en person. Når en mistenkt går over til å være siktet regner påtalemyndigheten med at det er mer sannsynlig at personen har begått den straffbare handlingen, enn at han ikke har gjort det. Når påtalemyndigheten fatter en påtaleavgjørelse som går i disfavør av mistenkte, stilles det samme beviskrav som ved domfellelse. Kravet er at det må være bevist utover enhver rimelig tvil at personen er skyldig (Fredriksen, 2013, s. 275-276). Det vil ikke avgrenses nærmere mellom de straffeprosessuelle statusene fordi det sentrale er mistanken som retter seg mot personen.

1.3.3 Objektivitet

Objektivitet er et komplekst begrep brukt i en rekke kontekster, hvor det kan tillegges ulike betydninger. Dog kan man overordnet si at objektivitet er å forholde seg nøytral og fremstille verden slik den faktisk er (Johannessen, Tufte & Veiden, 2006, s. 96). Objektivitet vil i denne oppgaven sees i sammenheng med kravet som stilles til objektivitet i straffeprosessloven. Senere i teksten vil objektivitet nærmere redegjøres for innenfor politiets etterforskning og samfunnsvitenskapelig forskning.

1.3.4 Fritz Moen-saken

Fritz Moen ble dømt for to drap begått i henholdsvis 1976 og 1977. I 1978 ble han dømt til 16 års fengselsstraff for drapet året før, og i 1981 ble han dømt til ytterligere fem år i fengsel for drapet i 1976. Etterforskningen av de to drapene foregikk parallelt, og Moen tilsto å ha begått drap begge gangene. Moen satt fengslet i 18 år før han ble løslatt. I 2000 fremmet Moen en begjæring om at sakene skulle gjenopptas. Høyesterett vedtok at den ene av sakene skulle gjenopptas, og Moen ble frikjent for dette i 2004. I 2006 besluttet Høyesterett å gjenoppta den andre drapssaken, fordi en mann på dødsleiet hadde erkjent å ha stått bak begge drapene. Moen ble samme år frikjent også for dette drapet, men opplevde ikke det selv da han døde året før.

I 2006 utnevnte tidligere justisminister Knut Storberget et utvalg som skulle granske straffesakene mot Fritz Moen. Rapporten, som ble fremlagt året etter, konkluderer blant annet med at politiet flere ganger handlet i strid med objektivitetsprinsippet. Selv om dette isolert sett ikke hadde innvirkning på utfallet i sakene, mener utvalget at det samlet sett kan ha hatt stor betydning. To av punktene de trekker frem har en direkte forbindelse til avhørene av Moen. Det første er at han ble utsatt for press under avhørene, og for det andre undertrykket og utelukket politiet bevis som talte for Moens uskyld (NOU 2007:7, s. 21 og 321).

2.0 Metode

2.1 Valg av metode

Dalland (2012, s. 111) sier at metoden vi velger forteller oss hvordan vi bør gå frem for å fremskaffe og kontrollere kunnskap. En definisjon av metode som ofte blir trukket frem er Vilhelm Aubert sin:

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (1985, s. 196).

For å belyse min problemstilling har jeg valgt å skrive en teoretisk oppgave. Det er allerede mye forskning på feltet, både teoretisk og empirisk. I tillegg mener jeg at oppgavens omfang og tema utelukker en empirisk oppgave i denne sammenheng, fordi det ville blitt for lite

omfattende på et så komplekst tema som objektivitetskravet. Jeg vurderte også å skrive en juridisk oppgave, men da hadde det blitt en grundig tolkning av objektivitetskravet i straffeprosessloven. Da måtte jeg utelukket perspektivet om det som utfordrer objektivitetskravet, som er det vesentlige i problemstillingen.

2.2 Forforståelse

I enhver forsknings- og skriveprosess er det viktig å være bevisst sin forforståelse. Thurén (2009, s. 66-68) skriver at forforståelse er en form for forkunnskap, som tolker alle våre sanseinntrykk. Ofte opplever man å være uenige og reagere ulikt i samme situasjoner. Dette kommer av at man tolker situasjonen ulikt på bakgrunn av at alle har unike forutsetninger. I arbeidet med bacheloroppgaven har jeg jobbet aktivt og kritisk med min forforståelse. Både med tanke på ny informasjon jeg har tilegnet meg, men også informasjon jeg allerede besitter. For å forklare dette kan man vise til den hermeneutiske sirkel, som går ut på at man er avhengig av en viss forforståelse av deler av helheten for å tolke detaljene i en ny tekst. Vi får en forståelse for delene, som vil virke inn på forståelsen vi har av helheten. Dermed har vi en ny forforståelse av helheten (Olsvik, 2013, s. 98).

Før jeg startet på Politihøgskolen hadde jeg ikke tenkt noe videre over objektivitet i etterforskningen. Jeg var av den oppfatning at etterforskningen i norsk politiet foregikk på upåklagelig. Våren 2015 leste jeg en artikkel om Fritz Moen og justismordene mot han, som nyanserte synet mitt. Etter snart tre år på Politihøgskolen har jeg lært mye om objektivitet i etterforskningen gjennom både praksis og teori. Før jeg startet arbeidet med bacheloroppgaven i høst hadde jeg deltatt i flere etterforskninger og gjennomført mange avhør i praksisåret. Jeg har innsett at objektivitetsplikten er mer kompleks enn jeg først antok og tok meg selv flere ganger i å stille ledende spørsmål eller tenke for meg selv at en mistenkt er skyldig. Under arbeidet har jeg blitt mer oppmerksom på hvor dypt i hjernen flere av de psykologiske prosessene sitter uavhengig om vi er de bevisst eller ikke. Uansett er det svært viktig å ha tanken om objektivitetskravet med seg og være klar over de enorme konsekvensene det kan ha hvis det brytes.

2.3 Litteratursøk og kildekritikk

Jeg har benyttet meg av ulike innfallsvinkler for å innhente kunnskap til oppgaven. Jeg begynte med å lese to doktoravhandlinger om temaet, henholdsvis *Justisfeil ved politiets etterforskning* fra 2009 av Asbjørn Rachlew og *The Making of an Expert Detective* fra 2016 av Ivar Fahsing, med tilhørende litteraturhenvisninger. Fahsing er også medforfatter sammen med Ole Thomas Bjerknes av *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis* fra 2018, som er en av pensumbøkene i etterforskningsfaget på Politihøgskolen. Videre har jeg søkt etter litteratur i søkemotorene Google Scholar og Oria, som er søkemotoren til Politihøgskolens bibliotek, med søkeordene «objektivitet», «etterforskning», «avhør» og «Fritz Moen» (alene eller i kombinasjon).

Det er mye litteratur om disse temaene sett ut i fra flere forskjellige faglige perspektiver. Det har således vært en utfordring å finne det som har vært relevant for å drøfte min problemstilling. Relevansen til en kilde handler om graden en kilde kan brukes til å diskutere problemene du ønsker å belyse (Dalland, 2012, s. 74). Jeg har som regel funnet kilden og lest eventuelle sammendrag eller lest utdrag for å finne ut om den er relevant. Jeg har også vært opptatt av å finne kilder av god kvalitet. Dalland (2012, s. 74) vurderer kvaliteten etter kildens gyldighet og holdbarhet. Jeg har som sagt benyttet meg av doktoravhandlinger og ellers litteratur jeg har sett flere andre forfattere henviser til. I tillegg har jeg søkt opp forfatteren og forlaget, hvis jeg ikke har kjennskap til dette fra før av.

Jeg har valgt å bruke Fritz Moen-saken som en del av problemstillingen. En av grunnene til dette er at straffesakene og gjenopptakelsene er nøye dokumenterte etter at et granskningsutvalg fremla en rapport om politiets, påtalemyndighetens og rettens rolle i saken. Samtidig har det vært hevdet at Fritz Moen ikke ville blitt dømt etter reglene i dagens straffeprosesslov fra 1981. Straffesakene ble gjennomført etter den gamle straffeprosessloven fra 1887. Likevel mener utvalget at regler som er innført etter at Fritz Moen ble dømt, ikke ville hatt innvirkning på domfellelsene i dag (NOU 2007:7, s. 320-321). I tillegg presenterer utvalget i rapporten en rekke anbefalinger til endringer og nye regler, som innebærer at utfordringene fra saken fremdeles er aktuelle og relevante i dag (NOU 2007:7).

3.0 Teori og drøfting

3.1 Straffeprosesslovens krav til objektivitet i politiets etterforskning

Innledningsvis er det hensiktsmessig å redegjøre for hva straffeprosessloven sier om objektivitet. Straffeprosessloven (1981, § 55) sier at påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektivt i hele sin virksomhet, som blant annet omfatter etterforskningen. Formuleringen ble først innført i 2013 (Endringslov til straffeprosessloven mv., 2013). Den lovfester objektivitetsplikten og formålet er å gi påtalemyndighetens tjenestemenn en ekstra påminnelse om det særlige kravet til objektivitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013, s. 174-175). Polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker er ikke definert som en tjenestemann for påtalemyndigheten (straffeprosessloven, 1981, § 55). Samtidig er det påtalemyndigheten som har ansvaret for å lede politiets etterforskning av straffesaker. En naturlig utvidende tolkning tilsier dermed at formuleringen også gjelder for polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker.

Videre sier straffeprosessloven (1981, § 226) at om en person er mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham. Dette er den typiske bestemmelsen man viser til når det blir sagt at etterforskningen skal være objektiv (Riksadvokaten, 1999, s. 9). Bestemmelsen gjelder også for polititjenestepersoner direkte, fordi det er politiet som har ansvaret for å iverksette og å utføre etterforskning (straffeprosessloven, 1981, § 225). Formuleringen i straffeprosessloven fra 1981 sees på som en lovfesting av objektivitetsprinsippet, men det skal ikke ha ført til en konkret endring. I juridisk litteratur om den tidligere straffeprosessloven fra 1887 er prinsippet trukket frem, som viser at det har stått sterkt lenge (NOU 2007:7, s. 94-95). Prinsippet kan sees som et resultat av avveiningen mellom at lovbrutere skal straffeforfølges samtidig som ingen uskyldige skal straffeforfølges (NOU 2016:24, s. 196). Mistenkte og eventuell forsvarer har liten mulighet til å innhente bevis i forhold til politiet og påtalemyndigheten (NOU 2007:7, s. 94). Mistenkte kan for eksempel sitte varetektsfengslet og forsvarer kan ha flere klienter som krever mye arbeid. Betydningen av at politiet samler inn bevis som taler både for og mot mistenkte er derfor elementært for en rettferdig etterforskning.

3.2 Uskyldspresumsjonen

I denne forbindelse bør uskyldspresumsjonen nevnes. Träskman (referert i Strandbakken, 2003, s. 582 note 89) fremhever at gode grunner taler for at objektivitetskravet kan utledes av uskyldspresumsjonen. Uskyldspresumsjonen er hjemlet i både Grunnloven, FNs menneskerettighetserklæring og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, men ikke i straffeprosessloven. Prinsippet innebærer at enhver skal ansees som uskyldig til det motsatte er bevist ved dom (Elden, 2016). I det ligger det både at beviskravet er strengt og at det er påtalemyndigheten som har plikten til å føre bevisene som taler for og imot mistenkte (Strandbakken, 2003, s. 81). Strandbakken (2003, s. 581-583) stiller også spørsmålet om etterforskningen kan legge opp til å belyse forhold som taler for mistenkte, når påtalemyndigheten samtidig må bevise alle straffbarhetsvilkår. Han skriver at det rettslig sett er mulig, men at psykologiske aspekter avgjør om etterforskningen er objektiv. Fahsing (2018, s. 66) forstår prinsippet slik at etterforskningen skal utføres med en metodikk som tar utgangspunkt i uskyld. Å bare avklare spørsmål som bekrefter mistanke strider således mot uskyldspresumsjonen.

3.3 Objektivitet i politiets etterforskning og samfunnsvitenskapelig forskning

Forskning og etterforskning har mange likheter. Olsvik (2013, s. 17) ramser opp noen punkter som uttrykker dette. For det første arbeider både etterforskeren og forskeren for å finne sannheten og få konkrete resultater. For det andre må begge arbeide svært nøyaktig og strukturert. For det tredje er de avhengige av å jobbe selvkritisk for riktige resultater. Til slutt må begge sikre at arbeidet deres er etterprøvbart. De kan ikke belage seg på egen intuisjon. Samtidig som forskning og etterforskning har mange likheter, er etterforskning et objekt for forskning. Til tross for dette finnes det relativt lite forskning på dette området. Dette kan blant annet komme av at politiet har vært restriktive med å gi forskere adgang til materiale, og at etterforskning tradisjonelt har blitt forstått som et praktisk fag som læres via erfaring og praksis (Hald & Rønn, 2013, s. 25-29). Ting tyder likevel på at dette bildet har snudd og at politiet er mer åpne for vitenskapelig forskning enn tidligere. Dette fremgår også av politiske føringer om at politiet skal jobbe kunnskapsbasert. Det omfatter både politiets egen forskning og implementering av annen relevant forskning fra ulike fagfelt (NOU, 2009:12).

Det finnes mange ulike forskningsfelt. Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning er forskeren en deltaker i samfunnet og derfor en aktiv part i det som studeres (Skjervheim, referert i Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2016, s. 27). Denne karakteristikken kjennetegner også politietterforskning. Johannessen, Christoffersen og Tufte (2016, s. 27) beskriver samfunnsforskere som en aktiv part på tre måter. For det første at lever i det samfunnet de studerer, og etterforskeren er også en del av samfunnet. Videre er ofte samfunnsforskeren avhengig av kommunikasjon med det som forskes på, for eksempel gjennom dybdeintervjuer eller spørreskjemaer. Det samme gjelder etterforskeren gjennom for eksempel avhør og rundspøringer. Til slutt kan resultatene fra forskningen være med på å påvirke det som ble forsket på ved at de gjøres oppmerksom på resultatene. I likhet med dette kan en etterforsker oppleve at mistenkte endrer sin forklaring når han gjøres kjent med at hans DNA er funnet på åstedet. Disse punktene står i motsetning til naturvitenskapelig forskning hvor forskeren er tilskuer og ikke har mulighet til å kommunisere med det som studeres (Johannessen et al., 2016, s. 27). Som en konsekvens gir som regel naturvitenskapelig forskning mer håndfast fakta enn samfunnsvitenskapelig forskning (Johannessen et al., 2006, s. 90). I etterforskning kan man på lignende vis aldri slå fast at en person er skyldig med 100 prosent sikkerhet, fordi det alltid kan reises teoretisk tvil om at en person er skyldig (Strandbakken, 2013, s. 367-368).

Ut i fra redegjørelsen ovenfor er det hensiktsmessig å sammenligne objektivitet i samfunnsvitenskapelig forskning og objektivitet i politiets etterforskning. Johannessen, Tufte og Veiden (2006, s. 101) mener at fakta og verdifrihet er to viktige komponenter for objektiv forskning. Det skal ideelt sett ikke være rom for politiske, økonomiske, religiøse, sosiale eller kulturelle verdivurderinger. Dette omtales som verdifrihetstesens (Johannessen et al., 2006, s. 96). Tesen har blitt kritisert spesielt innenfor samfunnsvitenskapelig forskning fordi man nettopp forsker på fenomener hvor slike vurderinger inngår i samfunnet man selv er en del av. I tillegg ligger det i samfunnsvitenskapelig forsknings natur at det er umulig å få et helt bilde av virkeligheten, fordi forskeren selv er en aktiv part i det som studeres. Med andre ord vanskeliggjør det å omtale forskningsresultatene som fakta. Derfor argumenterer Popper (1982) for at man heller skal forsøke å motbevise sine hypoteser istedenfor å bekrefte dem (Popper, referert i Johannessen et al., 2006, s. 100). Man vil aldri kunne slå fast at noe er fakta, men jo flere forsøk på å motbevise hypotesen står imot, jo sterkere vil den stå. Objektivitet handler således i følge Johannessen, Tufte og Veiden (2006, s. 100) om å ha evne og vilje til å se alternative forklaringer og metoder, og innse muligheten for at man selv tar feil.

Objektivitet i politiets etterforskning er et såkalt normativt ideal (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s.99). Et normativt ideal vil si at noe bør være på en viss måte og at man skal jobbe for å innfri det. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 82) skriver at samfunnsvitenskapelig forskning konkluderer med at ingen mennesker er objektive i sin beslutningstaking. At objektivitetsprinsippet er et normativt ideal kan dermed tolkes som en erkjennelse at mennesker ikke evner å opptre objektivt. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 82) skriver at kravet til objektivitet kan forstås som et metodologisk ideal, som står i motsetning til subjektivitet og vilkårlighet. Dette innebærer å forsøke å motbevise alle relevante hypoteser. Den hypotesen som best motstår forsøkene på å motbevise, vil stå sterkest. Metoden omhandles nærmere i kapittel 3.5.

Hald og Rønn (2013, s. 25-33) presenterer fire forskjellige måter etterforskning er blitt beskrevet på, og med det følger også forskjellig grad og oppmerksomhet mot objektivitet. To av de er å se etterforskeren som henholdsvis en kunstner eller en håndverker. Kjentegnene ved disse er at etterforskere intuitivt og magesfølelse er fremtredende og tanken om at etterforskning må læres gjennom praksis og man har egenskaper som egner seg til profesjonen. Som motpol beskriver de den vitenskapelige etterforskers bruk av vitenskapelige metoder for å oppnå vitenskapelige resultater gjennom alle steg i etterforskningen, for eksempel ved påvisning av DNA og ved å knytte inn avhørspsykologi. Bayley (referert i Hald & Rønn, 2013, s. 28) argumenterer for at slik bruk av vitenskap i etterforskning fører til en dreining mot bevisstyrt fra en mistankestyrt etterforskning, fordi det legges mer vekt på håndfaste bevis fremfor bevis som kan tolkes. Den siste typen omtaler Hald og Rønn (2013, s. 32-33) som den refleksive etterforsker, som innehar flere av kvalitetene fra de tre foregående. Den refleksive etterforsker bruker vitenskapen som metode til å oppnå resultater i likhet med den vitenskapelige etterforskeren. Samtidig som intuitiv og erfaring verdsettes i arbeidet. Følgelig er det sentralt at etterforskeren kan oppdage feil konklusjoner og begrunne hvorfor de er feil, som kan brukes til å utvikle etterforskningsfaget. Den vitenskapelige og refleksive etterforsker har således fellestrekk med det Bjerknes og Fahsing skriver om objektivitet som et metodologisk ideal ved at etterforskerne benytter seg av vitenskapelige metoder og et fokus på hva bevisene forteller.

For å oppsummere har objektivitet innenfor samfunnsvitenskapelig forskning og politiets etterforskning flere fellestrekk, selv om det er ulike forestillinger om politiets etterforskning. Objektivitet som et metodologisk ideal innenfor politiets etterforskning minner likevel om Popper sin filosofi innenfor samfunnsvitenskapelig forskning. Samtidig ser man at politiets etterforskning forklares på ulike måter, også med hensynet til objektivitetsplikten. Tilsynelatende er metodene for å sikre mest objektivitet sterkt innarbeidet i samfunnsvitenskapelig forskning. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 90) skriver at mye av forskningen på politiets etterforskningspraksis har fokusert på hva etterforskerne ikke bør gjøre uten å utvikle forskningsbaserte handlingsalternativer. Dette kan ha vært medvirkende til at objektivitetsplikten til politiet i straffesakene mot Fritz Moen ble brutt.

3.4 Avhørene av Fritz Moen sett i lys av objektivitetsprinsippet

Som nevnt konkluderer samfunnsvitenskapelig forskning med at ingen mennesker er objektive i sin beslutningstaking (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 82). Innenfor en etterforskning og i forbindelse med avhør tas det mange beslutninger på ulikt nivå, så det er høyst relevant å redegjøre for utfordringer politiet kan stå overfor. Det er et omfattende tema som spenner over flere fagområder, blant annet innenfor politifaget og psykologien, som også kommer til uttrykk i granskningsutvalgets rapport i Fritz Moen-saken. I de påfølgende avsnittene drøftes utfordringene mot objektivitetskravet i avhørene av Moen som omtales i rapporten.

3.4.1 Kognitive forenklingsstrategier

Å ta avhør handler i stor grad om å hente inn informasjon fra et bredt spekter av kilder. Ask (2013, s. 152) skriver at kognitiv psykologi derfor er relevant, fordi det forsker på hvordan mennesker koder, lagrer og anvender informasjon. I artikkelen trekker han frem flere studier som viser hvordan det kan ha innvirkning i et avhør. Eysenck og Keane (referert i Ask, 2013, s. 152) viser til at mennesket kun kan ta stilling til en meget begrenset mengde informasjon om gangen. Informasjonsbildet i en etterforskning er ofte komplekst og uoversiktlig. Man er avhengig av å selektere ut informasjonen fra saksdokumentene, som er relevant og hva som ikke er nødvendig å belyse, for å håndtere informasjonsmengden. På samme måte er det ulikt hvordan avhører tolker informasjonen han får i et avhør. Etterforsker må velge hvilke tråder som følges videre, samtidig som han konsentrerer seg om personen som avhøres. Disse begrensningene gjør det vanskelig å være nøyaktig og ha et åpent sinn (Ask, 2013, s. 152).

Granskningsutvalget mener at bevis som talte for at Moen var uskyldig ble undertrykket og oversett i etterforskningen (NOU 2007:7, s. 321), som bryter med straffeprosessloven om at etterforskningen også skal klarlegge det som taler til fordel for mistenkte. Innenfor sosial- og kognitiv psykologi omtales dette som «confirmation bias» eller bekreftelsesfeller, som i hovedsak innebærer at mennesket søker og tolker informasjon for å bekrefte sin egen oppfatning. Det inkluderer både det å søke etter informasjon som styrker sin egen mistanke, i tillegg til å bruke nøytral informasjon for å styrke sitt eget syn eller å avfeie informasjon som ikke passer inn (Rachlew, 2009, s. 23). Findley og Scott (referert i Ask, 2013, s. 157) skriver at tunnelsyn beskriver de verste tilfellene av bekreftelsesfellen hvor etterforskeren er så opphengt i at en mistenkt er skyldig at andre innlysende muligheter ignoreres. Et eksempel er da Moen ble bedt om å peke ut stedet hvor kvinnen i den ene saken ble overfalt på et oversiktsbilde. Han pekte først ut et sted, men fikk beskjed om at det var feil. På det tredje forsøket fikk Moen beskjed om at han hadde pekt ut riktig sted (NOU 2007:7, s. 110). At han pekte ut feil sted to ganger først hadde ingen betydning da han pekte ut riktig sted etterpå.

Eksempelet i avsnittet over kan også uttrykkes ved tendensen mennesker har til å ha overdreven tro på egne avgjørelser og overvurdere egen kunnskap (Fahsing, 2016, s. 29). Det kan tyde på at etterforskeren var så sterk i sin tro på at Moen var skyldig at han utelukket muligheten for at Moen ikke visste hvor kvinnen var blitt overfalt. Det er et utbredt og alvorlig fenomen, og Fahsing (2016, s. 29) skriver at en undervurdering av alvorligheten i en situasjon og overvurdering av egen kapasitet har ført til ulykker, katastrofer og kriger. Kassin og Gudjonsson (2004, s. 36) viser til et eksempel fra en konferanse i USA om avhør av mistenkte. Etterforskerne ble spurt om psykologiske krefter kunne få uskyldige personer til å tilstå lovbrudd. En av etterforskerne svarte at det ikke var tilfelle fordi de ikke avhørte uskyldige personer. Det er vanskelig å se at denne etterforskeren avhører mistenkte med et utgangspunkt om at han er uskyldig og vil lete etter ting som også taler til fordel for ham.

I denne sammenhengen kan heuristikk nevnes. Heuristikk er snarveiene hjernen tar for å fatte raskere beslutninger når mengden informasjon er ufullstendig eller overveldende. I hverdagen er dette et nyttig hjelpemiddel, fordi det hjelper oss til å ta effektive avgjørelser som oftere er mer riktige enn gale (Simon referert i Fahsing, 2016, s. 23). Likevel kan det føre til at alvorlige og systematiske feil begås (Kahneman, Slovic & Tversky, 1982).

Drapsetterforskninger er komplekse og skiller seg tydelig fra hverdagslige situasjoner, samtidig som det ligger i etterforskningens og avhørets natur å samle inn så mye relevant

informasjon som mulig. Det kan for eksempel føre til at et potensielt bevis utelukkes uten at man egentlig hadde grunnlag for å utelukke det. En bedre forståelse av hva heuristikker og bekræftelsesfeller gjør med beslutningene våre kan føre til at vi tar bedre avgjørelser i usikre situasjoner (Kahneman et al., 1982, s. 20).

3.4.2 Omstendigheter rundt og i avhørene

Granskningsutvalget skriver flere steder i sin rapport om at Fritz Moen ble utsatt for press under avhørene av ham, som er et av bruddene på objektivitetsprinsippet de nevner. De skriver også her at en av årsakene var at flere aktører under etterforskningen ga uttrykk for at de var overbevist om at Moen var skyldig (NOU 2007:7, s. 321). Avhørsleder uttalte ifølge avisreferater i forbindelse med hovedforhandlingen i oktober 1977 at han følte på seg at Moen var riktig gjerningsmann, som også virket som den gjengse oppfatning ved Trondheim politikammer hvor saken ble etterforsket (NOU 2007:7, s. 318 note 23). Under et avhør kan en slik oppfatning føre til flere ting, men en ting man kan fastslå er at man da ikke har et utgangspunkt om at mistenkte er uskyldig.

I rapporten foretar granskningsutvalget en vurdering av flere forhold ved avhørene i den andre drapssaken fra 1977, men de understreker at de ikke har nok dokumentasjon til å trekke noen konklusjoner (NOU 2007:7, s. 103-111). Moen forklarte seg i et fengslingsmøte at under avhøret dagen før, hvor han kom med en tilståelse, at han stadig ble avbrutt under sin forklaring slik at forklaringen ikke ga et riktig bilde av det han ville gi uttrykk for. At den avhørte skal få muligheten til å forklare seg sammenhengende er sentralt i gjennomføring av avhør, for å fremskaffe mest mulig upåvirket informasjon. Utvalget viser også til at i løpet av 12 døgn ble Moen avhørt i cirka 83 timer, som de mener grenser mot det uforsvarlige. Moen uttalte at han var i svært dårlig form og at avhørene var for lange, men politiet utførte lange avhørene dagene etterpå også. En av avhørerne har også forklart at han ved et tilfelle slo i bordet foran Moen under et avhør. Utvalget skriver at et slag i bordet i denne sammenhengen kan være et ulovlig tvangsmiddel og en trussel. I seg selv kan avhørssituasjonen oppfattes som et sterkt press, og utvalget skriver at bruk av massivt press i avhøret øker sjansen for falske tilståelser. Om det var tilfelle i denne saken har som sagt ikke utvalget tilstrekkelig med dokumentasjon til å konkludere med. Likevel mener de å ha sett elementer av press i avhørene som brøt med objektivitetsprinsippet (NOU 2007:7, s. 321).

Et avhør kan også påvirkes av andre faktorer rundt selve avhøret eller resten av etterforskningen. Fahsing (2016, s. 32) trekker frem tidspress som en av disse, som ofte kjennetegner en politietterforskning. Tidspresset skapes både innenfra, for eksempel gjennom tilgjengelige ressurser, og utenfra, for eksempel gjennom media. Under åstedundersøkelsen fra drapet i 1977 måtte politiet henge opp telt for å unngå at fotografer tok bilde av åstedet på andre siden av elva åstedet lå ved (NOU 2007:7, s. 120). Interessen for saken var stor, som gjorde presset for å løse saken enda større. Samtidig krever etterforskningen i seg selv at den må foregå effektivt og raskt fordi mange bevis kan forsvinne. Derfor vil det være naturlig å gå etter den løsningen man finner logisk og hypotesene må utformes raskt (Fahsing, 2016, s. 6-7). Lai (1999, s. 104) skriver at tidspress kan øke stressnivået vårt. Konsekvensen er at man vurderer færre alternativer og siler ut mer relevant informasjon enn hvis man hadde hatt bedre tid. Ask og Granhag (2005) underbygger Lai sitt syn gjennom en studie som viste at tidspress gjorde etterforskerne fokuserte på informasjon som underbygget hypotesen de hadde og dårligere til å tenke ut alternative hypoteser samtidig som man hadde større tro på det man tenkte først. Tidspress kan således forsterke de kognitive forenklingsprosessene som svekker objektiviteten i en etterforskning.

3.4.3 Objektivitetskravet ved ulik grad av mistanke

Å ta et avhør av en person på grunnlag av en mistanke, samtidig som man skal ta utgangspunkt i at vedkommende er uskyldig og også klarlegge det som taler for ham, er en kompleks avveining. Det kan også oppfattes som motstridende. Når etterforskerne selv har arbeidet seg frem til en mistanke, er det naivt å tro at de kan forholde seg objektive og med utgangspunktet at mistenkte er uskyldig (Rachlew, 2009, s. 23). I forlengelse av det kan man tenke seg at jo større grad av mistanke, jo vanskeligere er det å forholde seg objektiv som etterforsker. Når påtalemyndigheten utferdiger en siktelse mot en person, er vedkommende langt ifra dømt. Samtidig sier påtalemyndigheten da at det er mer sannsynlig for at du har gjort noe straffbart enn at du ikke har gjort det. Utenkelig er det ikke at etterforsker kan gå inn i avhøret med den samme innstillingen. Dette vil i så fall bryte med uskyldspresumsjonen, som kan føre til brudd på objektivitetskravet.

Et annet moment er hvis mistenkte er tidligere straffedømt. Vil det gjøre det vanskeligere å behandle personen som uskyldig og finne argumentene som også taler til fordel for ham? Moen fikk i 1968 en påtaleunntatelse for en del vinningsforbrytelser, dømt til fengsel og sikring i 1973 for flere episoder av antasting av kvinner og blottinger, og i 1975 og 1976 fått

bot for blotting overfor barn under 16 år (NOU 2007:7, s. 31-32). Granskningsutvalget (NOU 2007:7, s. 19) skriver at politiets mistanke mot Fritz Moen for å ha begått det første drapet i 1976 var basert på at de var overbevist om at Moen hadde begått også det andre drapet i 1977. Til tross for at Moen hadde alibi og at biologiske spor talte mot at han var drapsmannen. Utvalget skriver at en konsekvens av dette var at etterforskningen i det første drapet til en viss grad ble styrt av at teorien om at Moen var drapsmannen. Samtidig var det sterke likhetstrekk mellom de to drapene (NOU 2007:7, s. 19). I politiet bruker man *modus operandi* aktivt i registrering og anmeldelse av straffesaker, som henviser til en fremgangsmåte som en lovbrøyer vanligvis følger (Karlsen, 2018). Likevel var det som sagt sentrale bevis som talte mot at Moen var drapsmannen. Dette kan tyde på at det er vanskeligere å behandle en person som uskyldig når vedkommende er tidligere straffedømt og spesielt når det gjelder lignende forhold.

3.5 Kunnskapsbasert etterforskning

Som man ser utfordret avhørene av Fritz Moen objektivitetsplikten på flere områder. Ubevisste psykologiske krefter som ligger dypt i oss, er vanskelig å gjøre noe med. Daniel Kahneman uttalte i et intervju med vitenskapsmagasinet *New Scientist* at han etter 40 år med forskning på beslutningspsykologi hadde blitt god til å kjenne igjen når andre gikk i bekreftelsesfellen, men at han ikke hadde blitt bedre til å unngå den selv (Else, 2011). Etterforskerens største utfordring ligger nettopp i disse kognitive forenklingsprosessene, som gjør at etterforskeren ikke er anlagt til å etterforske rettferdig og objektivt (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 91). Noe som kan lette utfordringen er å aktivt lete etter alternativer til det man først mistenker, og det kan gjøres på alle nivåer i etterforskningen (Lord, Lepper & Preston, referert i Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 91). Tankegangen samsvarer med det metodologiske idealet om objektivitet, som er omtalt tidligere i oppgaven.

Det metodologiske idealet om objektivitet handler om hypotesetesting. Fahsing (2016, s. 12-14) trekker frem abduktiv logikk som et egnet verktøy. Abduktiv logikk omtales som kvalifisert gjetning ut i fra faktaene man har (Rønn, 2013, s. 281). Man skal identifisere alle mulige hypoteser ut i fra sakens fakta, som taler for både skyld og uskyld, før man tester de mot faktaene man har eller kan fremskaffe gjennom ulike etterforskingsskritt. En kan aldri være helt sikker på konklusjonen man kommer frem til er korrekt, så man sier heller at mistanken enten styrkes eller svekkes (Fahsing, 2016, s. 12). Ask (2013, s.154-155) skriver at

en etterforskning både må avkrefte og bekrefte hypoteser. Etterforskeren skal skaffe bevis som kan presenteres i retten, som skal bevise utover enhver rimelig tvil at vedkommende har utført den straffbare handlingen. Det kan gjøre det lett å søke bekreftelse for å bygge en sak som dokumenterer tilstrekkelig med bevis for å oppfylle beviskravet. Hvis etterforskeren kun forsøker å bekrefte en hypotese kan det føre til at alternative forklaringer ikke undersøkes tilstrekkelig. Vurderingene som ble gjort da politiet fastsatte drapstidspunktet for det første drapet i 1976 kan man se denne tendensen. Politiet endret sitt syn til at drapstidspunktet var natt til mandag fra natt til søndag, til tross for at bevisene for dette var meget svake i forhold til det som taler for at drapet skjedde natt til søndag. Granskningsutvalget (NOU 2007:7, s. 219) legger til grunn at det skyldtes mistanken mot Fritz Moen og at han hadde alibi natt til søndag.

Avhørsmetodikken som undervises i på Politihøgskolen i dag springer ut i fra K.R.E.A.T.I.V.-opplæringsprogrammet. Programmet var det første nasjonale utdanningsprogrammet for norske etterforskere (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 8). Det som kjennetegner K.R.E.A.T.I.V. er at avhøret er inndelt i faser. I tillegg til gjennomføringen av selve avhøret legger metodikken vekt på en god forberedelse hvor flest mulig hypoteser utarbeides, som skal belyses under avhøret, og en grundig evaluering av avhøret. Metoden fokuserer også på god kommunikasjon og hukommelse, samtidig som påvirkning fra avhører unngås (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 194). Metodikken innebærer gjennomføring av kognitive avhør. Kognitive avhør starter med at personen gir en fri forklaring. Deretter kan etterforskeren stille åpne spørsmål innenfor de ulike temaene fra den frie forklaringen. I et avhør av mistenkt vil man som regel presentere og spørre om eventuell motstridende informasjon. Metoden som helhet legger opp til at personen som avhøres skal gi mest mulig detaljert informasjon uten påvirkning fra avhører. Gjennom forskning og praksis vet man at avhørsmetoder med fokus på ledende spørsmål kan produsere falske minner, endre det avhørte husker og overskrive reelle minner (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 192). Konsekvensene av slik mangel på objektivitet er noe av det kognitive avhør skal hindre. Om disse metodene kunne forhindre justismordene på Fritz Moen er umulig å si, men hypotesetenkning og oppmerksomhet rundt psykologien i en etterforskning kan i hvert fall lette utfordringene. Mer forskning og nøye evaluering av tiltak og etterforskningsprosessen er tilsynelatende sentrale virkemidler for å kunne etterforske mest mulig objektivt.

4.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg drøftet objektivitetskravet i straffeprosessloven, før jeg sammenlignet det med objektivitet i samfunnsvitenskapelig forskning. Det ser ut til at objektivitet er sterkere innarbeidet i samfunnsvitenskapelig forskning, og at det generelt har vært få forskningsbaserte handlingsalternativer i politiets etterforskning med fokus på objektivitet. Videre i oppgaven har jeg tatt utgangspunktet i etterforskningen og spesielt avhørene av Fritz Moen i straffesakene mot ham. Utvalget som gransket straffesakene konkluderte med at politiet hadde brutt objektivitetsprinsippet flere ganger, blant annet ved å ha undertrykket og utelukket bevis som talte for Moens uskyld og ved å ha presset han under avhør. Her spiller sterke psykologiske krefter inn, som for eksempel gir utslag i form av bekreftelsesfeller hvor man søker og tolker informasjon slik at det passer med sin egen tro. Tidspress kan være med på å styrke de kognitive forenklingsprosessene ytterligere.

Siste delkapittel i teori- og drøftingskapittelet omhandler kunnskapsbasert etterforskning. Å aktivt lete etter alternative hypoteser til sin første mistanke, som undersøkes fullt ut både med forsøk på å bekrefte og avkrefte dem, trekkes her frem som en metode for å oppfylle det metodologiske kravet til objektivitet. Det gjelder i hele etterforskningen og avhørsmetodikken som bygger på K.R.E.A.T.I.V. vektlegger de samme prinsippene. Samtidig er det som nevnt lite forskning på hvordan en etterforsker bør arbeide i forhold til forskning som sier hvordan de ikke bør oppføre seg. Hvor man da bør søke veiledning til å innfri objektivitetskravet i straffeprosessloven kan dermed være en utfordring, når forskning som nevnt konkluderer med at ingen mennesker er objektive i sin beslutningstaking. Flere av forholdene som utfordret objektivitetsprinsippet i justismordene mot Fritz Moen er et resultat av hvordan menneskets hjerne fungerer. Selv om det er 40 år siden han ble dømt for det første drapet, besitter dagens etterforskere den samme hjernen, som gjør problemstillingene like aktuelle i dag.

5.0 Litteraturliste

- Ask, K. & Granhag, P. A. (2005). Motivational Sources of Confirmation Bias in Criminal Investigations: The Need for Cognitive Closure. *Journal of investigative psychology and offender profiling*, 2(1), 43-63. doi: 10.1002/jip.19
- Ask, K. (2013). Fejl og faldgruber i efterforskning. I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Om at opdage* (s. 149-172). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Aubert, V. (1985). *Det skjulte samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dalland, O. (2012). *Metode- og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal.
- Elden, J. C. (2016). *Uskyldspresumpsjonen*. Hentet 08. mars 2018 fra <https://snl.no/uskyldspresumpsjonen>
- Elden, J. C. (2017). *Justismord*. Hentet 12. mars 2018 fra <https://snl.no/justismord>
- Else, L. (2011, 24. november). Bias rules the way we judge the world. *New Scientist*. Hentet fra <https://www.newscientist.com/blogs/culturelab/2011/11/bias-rules-the-way-we-judge-the-world.html>
- Endringslov til straffeprosessloven mv. (2013). Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon) av 21 juni 2013 nr. 86. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-86>
- Fahsing, I. A. (2016). *The Making of an Expert Detective: Thinking and Deciding in Criminal Investigations* (Doktorgradsavhandling). Göteborgs universitet, Göteborg.
- Fredriksen, S. (2013). *Innføring i straffeprosess*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Gudjonsson, G. H. & Kassin, S. M. (2004). The Psychology of Confessions. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(2), 33-67. Doi: 10.1111/j.1529-1006.2004.00016.x
- Hald, C. & Rønn, K. V. (2013). *Om at opdage*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Veiden, P. (2006). *Å forstå samfunnsforskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013). *Endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon)*. (Prop. 147 L (2012-2013)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-147-l--20122013/id725704/sec1>

- Kahneman, D., Slovic, P. & Tversky, A. (1982). *Judgement under uncertainty: Heuristics and biases*. New York: Cambridge University Press.
- Karlsen, E. (2018). *Modus operandi*. Hentet 17. mars 2018 fra https://snl.no/modus_operandi
- Lai, L. (1999). *Dømmekraft*. Oslo: Tano Aschehoug.
- NOU 2007:7. (2007). *Fritz Moen og norsk strafferettspleie*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2007-07/id473769/>
- NOU 2009:12. (2009). *Et ansvarlig politi: åpenhet, kontroll og læring: evalueringsrapport fra utvalget oppnevnt av Justis- og politidepartementet 5. mars 2008*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-12/id560793/>
- NOU 2016:24. (2016). *Ny straffeprosesslov*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
- NRK. (2008, 18. april). Uforbeholden unnskyldning. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/uforbeholden-unnskyldning-1.5426573>
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet*. Oslo: Gyldendal.
- PHS. (uten år). *Politiyrket*. Hentet 14. mars 2018 fra <https://www.phs.no/politiyrket/>
- Politoloven. (1995). Lov om politiet av 04 august 1995 nr. 53. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Riksadvokaten. (1999). *Etterforskning*. (nr. 3/1999). Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/etterforskning/>
- Riksadvokatens arbeidsgruppe. (2013). *Avhørsmetodikk i politiet*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avh%C3%B8rsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>
- Rønn, K. V. (2013). Hypoteser og forklaringer i opdagelsesarbeidet. I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Om at opdage* (s. 255-299). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Straffeprosessloven. (1981). Lov om rettergangsmåte i straffesaker av 22 mai 1981 nr. 25. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Strandbakken, A. (2003). *Uskyldspresumpsjonen: In dubio pro reo*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Gyldendal akademisk.

6.0 Selvvalgt pensum

Ask, K. (2013). Fejl og faldgruber i efterforskning. I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Om at opdage* (s. 149-172). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

(Totalt 23 sider)

Fahsing, I. A. (2016). *The Making of an Expert Detective: Thinking and Deciding in Criminal Investigations* (Doktorgradsavhandling). Göteborgs universitet, Göteborg.

(s. 1-35. Totalt 34 sider)

Hald, C. & Rønn, K. V. (2013). *Om at opdage*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

(s. 15-39. Totalt 24 sider)

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Veiden, P. (2006). *Å forstå samfunnsforskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.

(s. 84-101. Totalt 17 sider)

NOU 2007:7. (2007). *Fritz Moen og norsk strafferettspleie*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2007-07/id473769/>

(s. 15-42, s. 92-134, s. 194-228 og s. 305-327. Totalt 125 sider)

Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning* (Doktorgradsavhandling).

Universitetet i Oslo, Oslo.

(s. 1-38. Totalt 37 sider)

Riksadvokatens arbeidsgruppe. (2013). *Avhørsmetodikk i politiet*. Hentet fra

<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avh%C3%B8rsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>

(s. 7-10, s. 20-33, s. 61-90 og s. 93-100. Totalt 52 sider)

Rønn, K. V. (2013). Hypoteser og forklaringer i opdagelsesarbeidet. I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Om at opdage* (s. 255-299). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

(Totalt 44 sider)

Totalt 356 sider